

5.8. Добровольська А.Б. Результати парламентських виборів 2019 р. в Республіці Молдова: тенденції трансформації суспільно-політичного середовища

Відмінною рисою політичної системи Республіки Молдова є наявність конкурентного політичного середовища, опозиційних політичних партій, незалежного громадянського суспільства, яке, однак, поки не може забезпечити суттєвого впливу громадян на ухвалюванні владою рішення, а також регулярні вибори на демократичній основі.

Впродовж майже всього незалежного існування Молдови її парламент обирався за партійними списками (закон 1993 р.). Однак 20 липня 2017 р. молдавський парламент схвалив закон про перехід на змішану систему виборів. Відповідно до змішаної виборчої системи тепер 50 депутатів обираються за партійними списками і 51 – в одномандатних округах. Запровадження змішаної системи було однією з політичних умов у рамках пакету реформ, запропонованих Євросоюзом. Щоб потрапити в парламент, партіям необхідно набрати не менше 6% голосів, а блокам – не менше 8%. В одномандатних округах перемагає кандидат, який набрав голосів більше, ніж інші, за один тур. Президент може розпустити парламент і призначити нові вибори, якщо новий парламент не зможе сформувати правлячу коаліцію протягом 45 днів після оголошення результатів.

Станом на 2019 р. у Молдові офіційно зареєстровано 45 партій. У виборах, що відбулися 24 лютого цього року, за 101 місце в парламенті змагалися 14 партій і 1 блок, а також 320 депутатів-одномандатників. За результатами виборів у парламент наступного скликання увійшли: Партія соціалістів з 35 мандатами (18 місць за партійними списками і 17 по одномандатних округах); Демократична партія – 30 мандатів (відповідно, 13 і 17 місць), виборчий блок АСУМ – 26 (14 плюс 12); партія «ШОР» – 7 мандатів (5 + 2); 3 місця отримали незалежні кандидати.

За партійними списками лідером, з 31,35% здобутих голосів, виявилася пропрезидентська Партія соціалістів, яку раніше очолював чинний президент Молдови І. Додон. Основною ідеологі-

ею ПСРМ є соціалізм, лівий націоналізм і євразійська орієнтація. Блок АСУМ – проєвропейська коаліція на чолі з колишнім міністром освіти М. Санду (партія «Дія та солідарність» - соціальний лібералізм) і лідером протестів А. Нестасе (партія «Платформа Достойнство і правда» – соціальний лібералізм), набрав 26,39%. Владна нині Демократична партія Молдови, яку очолює В. Плахотнюк, отримала 23,84% голосів виборців. ДМП позиціонує себе як соціал-демократична, проєвропейської спрямованості. Незначну, але достатню для входження в парламент, підтримку виборців – 8,39%, одержала партія «ШОР» (лівий соціал-лібералізм).

Вибори 2019 р. підтвердили тезу про те, що лівий електорат в Молдові сьогодні помітно перевищує правий. Однак консолідації політичних сил РМ навколо спільної мети заважають роздробленість партій і недовіра один до одного їхніх лідерів. Зростанню популярності лівих партій сприяла ідея відновлення соціальної справедливості, яка після більш ніж двадцяти років невдалих перетворень в Молдові стала домінуючою.

Практика суспільно-політичного життя Республіки Молдова свідчить про те, що у політичних орієнтаціях виборців соціально-економічні маркери, на протязі останніх десятиліть були визначальними. Політичний вибір електорату в Молдові за усі роки багатопартійності безпосередньо корелював з оцінкою реформ в країні та рівнем і якістю життя тих чи тих соціальних груп. Вирішення завдання розширення електоральної бази й числа прихильників залежало від того, наскільки партіям вдавалося включити до порядку денного актуальні питання економіки, політики й соціального життя.

Так у 2001 р. більшість населення Республіки Молдова надало перевагу комуністичній реставрації в якості альтернативи проблемам перехідного періоду. Тоді на хвилі вимог соціальної справедливості ініціативу на електоральному полі РМ повернула собі комуністична партія, що традиційно експлуатувала це гасло. Молдова виявилася єдиною європейською країною, де компартія була правлячою, прийшовши до влади демократичним шляхом. Переконливо перемагаючи в ході парламентських виборів Партія комуністів РМ перебувала при владі протягом 9 років.

За час свого існування Партія комуністів нерідко міняла власні ідеологічні установки, чим викликала на свою адресу різку критику з боку опонентів на лівому фланзі. Забезпечивши собі значну перевагу голосів на виборах 2001 р. з обіцянками відновити будівництво соціалізму, привести Республіку Молдова в Союз Росія-Білорусь і сприяти відродженню СРСР на нових основах, ПКРМ

згодом змінила свій курс і вектор розвитку країни, оголосивши себе прихильницею європейської інтеграції.

Під час знаходження Партії комуністів при владі Молдовою був підписаний ряд документів, що зміцнювали політичну й економічну взаємодію з Європейським Союзом. Реалізація нового курсу, передумовою якого став вступ країни до СОТ (у травні 2001 р.), відбувалася відповідно до «Індивідуального плану дій РМ-ЄС на 2005-2007 роки» (цей документ було підписано 22 лютого 2005 р. – за два тижні до парламентських виборів).

Об'єднавши зусилля для боротьби з комуністами «Альянс за європейську інтеграцію», у ході дострокових виборів 2009 р., відсунув ПКРМ від влади, однак вона залишилась впливовою партією. Попри політичні конфлікти країна продовжувала рухатися взятим у березні 2005 р. курсом на європейську інтеграцію. Наприкінці листопада 2013 р. на саміті «Східного партнерства» у Вільнюсі Молдова парафувала угоду про асоціацію з ЄС і договір про зону поглибленої та всеосяжної вільної торгівлі з Євросоюзом, у лютому 2014 р. Європарламент проголосував за безвізовий в'їзд до Шенгенської зони (рішення набуло чинності 28 квітня 2014 р.). Кульмінацією процесу зближення з ЄС стало підписання 28 червня 2014 р. Угоди про асоціацію Молдови з ЄС. Представники правлячої, у той час, в країні коаліції проєвропейської політики (КПП) говорили про реальність перспективи вступу Молдови в ЄС у найближчому (5-10 років) майбутньому.

Поступове сповзання ПКРМ до центру політичного спектра послужило для соціалістичних проросійських партій, з одного боку, і соціал-демократичних – з іншого, приводом змагатися з комуністами на електоральному полі. У 2014 р. Партія соціалістів перехопила ініціативу на лівому фланзі, енергійно пропагуючи ідею вступу Молдови у Митний союз. Результати парламентських виборів 2014 р. вплинули на зовнішньополітичні орієнтири розвитку країни. Лідер соціалістів І. Додон неодноразово підкреслював, що метою його партії є денонсація підписаної урядом Молдови угоди про асоціацію з Євросоюзом і курс на зближення з Євразійським економічним союзом. Партію підтримали в Москві.

І. Додон послідовно виступав проти односторонньої євроатлантичної зовнішньополітичної орієнтації країни на користь зближення з Росією і ЄАЕС. У ході свого першого офіційного закордонного візиту після обрання президентом РМ та зустрічі з В. Путіним у Москві в січні 2017 р. І. Додон висловився за отримання його країною статусу спостерігача в ЄАЕС. Ця ініціатива президента Молдови, як і в цілому заклики поліпшити відносини з Росією,

піддавалися жорсткій критиці з боку прозахідної парламентської більшості. Підсилюючи натиск, парламентарії навіть зуміли домогтися обмеження виконання І. Додоном ряду його конституційних повноважень. Попри це, декларовані партією І. Додона пріоритети – відновити у повному обсязі міждержавні зв'язки з Росією, об'єднатися з Придністров'ям і зберегти молдовську державність отримали значну підтримку у населення Молдови на парламентських виборах 2019 р.

Висновки та рекомендації.

У результаті виборів 2019 р. жодній з партій не вдалося отримати вирішальної більшості голосів. Політичне поле – і праве, і ліве залишилося роздробленим. Це означає, що влада неминуче буде нестійкою. Відповідно, наступним необхідним кроком стане формування коаліції.

Оцінюючи поточну політичну ситуацію в РМ, цілком обгрунтовано можна констатувати, що створення більшості на основі Партії соціалістів, може істотно вплинути не лише на внутрішньополітичне становище в країні, а й на подальшу реалізацію зовнішньополітичного курсу Молдови, оскільки у разі своєї перемоги на парламентських виборах І. Додон обіцяв закрити представництво НАТО в Кишиневі і привести країну до Митного союзу.

Практика функціонування партійної системи в Молдові зберігає багато в чому розбалансований, аритмічний характер, обумовлений як суперечностями пострадянського політичного транзиту, так і внутрішньою фрагментацією «нових» пострадянських еліт РМ. Розбіжність між заявленою євроінтеграційною метою та участю в структурах СНД обернулася політичним змаганням з розбіжними векторами, коли одні партії націлені на Схід, а інші – на Захід.

Традиційне розмежувати партій на праві (ліберальні й демократичні); ліві (соціалістичні й комуністичні) у випадку Молдови не працює, оскільки незважаючи на назви, ідеології, що просуваються партіями, по суті зводяться до боротьби двох колективних історично сформованих у країні видів пам'яті пов'язаних з радянською (комуністичною) ідентичністю і румунською.

Тенденція «зісковзування до центру» колишніх антагоністичних партій правої й лівої спрямованості, що намітилася після більш ніж 25 років багатопартійності в Молдові, сприяла стиранню меж між традиційними політичними нішами. Якщо до недавнього часу на лівому фланзі традиційно переважала Партія комуністів, набираючи 40-45% голосів виборців, а на правому – Лі-

берально-демократична партія (близько 25-30 %), то тепер таких однозначних точок консолідації немає. Розбіжність у результатах виборів 2019 р. між лідерами (ПСРМ, АСУМ, ДПМ) є досить незначною (7,5-2,5%), що значно ускладнює формування парламентської більшості.

Демократичній консолідації Молдови перешкоджає слабкість таких структурних передумов, як низький рівень соціально-економічного розвитку в сполученні з інфляцією, що дедалі підвищується; нерівномірний розподіл сукупних суспільних ресурсів – економічних, політичних, ідеологічних, інтелектуальних й ін. Недостатність структурних реформ в економіці робить Молдову однією з самих слабозвинених європейських посткомуністичних країн (за даними МВФ 2018 р., РМ посідала 133-тє місце в світі з 2694 долара ВВП на душу населення).

Характер пострадянських трансформацій Молдови багато в чому пояснює ефект інституту бюрократії як структуроутворюючого елемента політичної системи. Механізмом відтворення політичної корупції в Молдові, як і в більшості інших держав пострадянського простору, стала приватизація. З початком процесів приватизації в країні політика стала сприйматися як прибутковий бізнес, що, у свою чергу, спричинило появу політичних амбіцій у процвітаючих бізнесменів. Так, лідером ДПМ є В. Плахотнюк, який визнається найбагатшою людиною Молдови. Бізнесмен І. Шор, засуджений судом першої інстанції до 7,5 років позбавлення волі за причетність до крадіжки грошей з банківської системи Молдови, очолює однойменну партію «ШОР».

Нездатність впливати на хід реформ в країні посилює апатію та політичний нігілізм молдовського суспільства. Громадяни РМ у своїй масі залишаються байдужими до партій, не довіряють їхнім лідерам, уникають участі у політичному процесі. Цей факт підтверджує явка на виборах 2019 р., яка була самою низькою за всю історію парламентських виборів в Молдові – 49,24%.